

שיעורי סיכום וחזרה הלי עירובין

שיעור 6- טלטול ד' אמות בקרפף [2] (סי' שנח סעי' ד - ז, ט - יד)

א. סימן שנח עוסק בגזירת חז"ל לא לטלטל ברשות היחיד שדומה מעט לרשות הרבים או לכרמלית. הסימן עוסק בשלשה נושאים:

א. הגדרת המקום בו מותר לטלטל והמקום בו אסרו לטלטל, דרכים להכשיר לטלטול בקרפף גדול (סעי' א - ג, ח).

ב. היתר טלטול על ידי מיעוט הקרפף (סעי' ד - ז, יב).

ג. מקום שהיה מותר לטלטל בו ונעשה בו שינוי המביאו לאיסור (סעי' ט - יג, למעט יב).

בשיעור הקודם עסקנו בחלק הראשון. היום נעסוק בשני החלקים הבאים - היתר טלטול על ידי מיעוט הקרפף. מקום שהיה מותר לטלטל בו ונעשה בו שינוי המביאו לאיסור.

ב. בהיתר טלטול על ידי מיעוט הקרפף הובאו בסימן ששה דינים: נטיעת אילנות, חפירת בורות, בניית עמוד, בניית מחיצה (לרמב"ם, לשאר הראשונים דין זה שייך להקפה לדירה), טיחת טיט על המחיצות, קירוי חלק מהקרפף.

1. נטיעת אילנות - במסכת עירובין (כה א) למדנו: "קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ובא למעטו מיעטו באילנות לא הוי מיעוט". ופירש רש"י (ד"ה באילנות) שאילנות לא ממעטים קרפף כי: "דרך קרפף להיות בו אילנות, ולא בטיל ליה היקף קמא". ואת הטעם הזה כתב גם המגיד משנה (פטי"ז מהל' שבת הל' ח) בשם הרשב"א בעבודת הקדש (שער ג סי' ג). והוסיף שאפילו אם האילנות גדולים, שיש בהם ד' טפחים וגבוהים עשרה טפחים וחולקים רשות לעצמם, לא

ופסק השו"ע (סעי' ד): "קרפף יותר מסאתים שנטע בו אילנות למעט אוירו, לא הוי מיעוט" והוסיף רמ"א על פי המגיד משנה הנ"ל: "אפילו יש בהן גבוה עשרה ורחב ארבעה".

2. חפירת בורות - מחלוקת ראשונים אם בור ממעט או לא. לדעת התוס' (כב א ד"ה בור) בורות ממעטים את שטח הקרפף מאחר ולא עשויים לשימוש. מאידך שליטת הרשב"א ובריטב"א בור לא ממעט בדומה לאילנות, שהרי יש בהם שימוש (ומכאן יש לדון באיזה בור מדובר, בור מים או בור ריק? ויבואר להלן).

השו"ע פסק שבור לא ממעט. והביאור הלכה אומר שאין מה להשיג עליו שפסק נגד תוס', כי הרשב"א והריטב"א כיוונו בדבריהם לתרץ את דברי התוס'. וכמותם פסק המתבר.

ובאיזה בור מדובר? הפרי מגדים אומר שמדובר בבור מים, שיש בו שימוש, שהרי הסברה שאינו ממעט הוא שיש בזה שימוש, כמו שיש באילנות שימוש שזהו דרך הקרפף. אבל בשער הציון (ס"ק מא) כתב: "ומכל מקום מסתברא דבבור ריק או חריץ נמי אינו ממעט אם הוא לצורך הקרפף

להטמין שם חפציו וכדומה, וכן כתב בתוספת שבת, וכן משמע בחידושי הרשב"א וריטב"א בדף כ"ה, עיין שם".

3. בניית עמוד- במסכת עירובין (כה א): "בנה בו עמוד... הוי מיעוט".

באיזה עמוד מדובר? יש בזה שלש שאלות- רוחב העמוד, גובהו ומקומו:

א. רוחב העמוד: בגמרא יש שתי לשונות בהגדרת רוחב העמוד הממעט את הקרפף. **לשון ראשונה**: "גובה עשרה ורחב ארבעה הוי מיעוט פחות משלושה לא הוי מיעוט". משלושה ועד ארבעה- מחלוקת. לרבה זה מיעוט, כי מצאנו בהלכה חשיבות ליותר משלושה טפחים, שעד שלשה יש דין לבוד ומעבר לכך אין, וכך פה יש חשיבות ליותר משלושה טפחים (רש"י). לרבה זה לא מיעוט, כי בכל ענייני הרשויות מצאנו חשיבות לארבעה טפחים. **לשון שניה**: רב דימי שנה את מחלוקת רבה ורבה לקולא, שניהם סוברים שאם העמוד רחב ג' טפחים הוא ממעט את הקרפף. מחלוקתם היא כשהעמוד קטן מג' טפחים. לרבה זה מיעוט ולרבה זה לא מיעוט. להלכה כתב הרא"ש (פ"ב סי' ד) שמהר"ם מרוטנבורג פסק כלישנא קמא מאחר וזה סתם גמרא (ואין להקשות הא קי"ל כמיקל בעירוב, שכלל זה לא נאמר אלא בתנאים ולא במחלוקת האמוראים). והב"י הוסיף שכך פסק הרמב"ם (פט"ז מהל' שבת הל' ח) ולכן פסק השו"ע שאם יש בעמוד שלשה טפחים ממעט. ופחות משלושה חשיב כמי שאינו ולא ממעט (משנ"ב ס"ק מז).

ב. גובה העמוד: כאמור לעיל, בגמרא כתוב שהעמוד צריך להיות בגובה עשרה טפחים. הטור והשו"ע לא הזכירו תנאי זה. ובהגהות רע"א כתב שהרמב"ם פסק שצריך גובה עשרה ונשאר בצ"ע על השו"ע שהשמיטו. והמשנ"ב (ס"ק מו) פסק כמותו.

ג. מקום העמוד: רש"י בגמרא (ד"ה בנה) פירש שבין אם העמוד בצד הכותל או באמצע הכותל, פחות משלושה טפחים לא ממעט. מאידך רמב"ם (פט"ז מהל' שבת הל' ח) פסק: "בנה בו עמוד בצד הכותל גובה עשרה ורחב שלשה או יתר הרי זה מיעוט, פחות משלושה אינו מיעוט שכל פחות משלושה כלבוד דמי, וכן אם הרחיק מן הכותל שלשה ועשה מחיצה מיעוט, פחות משלושה לא עשה כלום". כלומר, לשיטתו העמוד עליו דברה הגמרא הוא רק עמוד שסמוך לכותל. אבל באמצע הקרפף לכאורה גם עמוד פחות מג' ממעט. את ההבנה הזו ברמב"ם כותב הבית יוסף בפשטות. אבל המאמר מרדכי מבין הפוך, שהרמב"ם מחמיר יותר מרש"י ועמוד באמצע הקרפף לא יועיל אפילו אם הוא גדול משלושה. להלכה פסק המשנה ברורה להקל כי גם הרשב"א ורבינו ירוחם והאור זרוע מקלים (שעה"צ ס"ק מד).

4. בניית מחיצה- גם זה בגמרא שם, ושנוי במחלוקת בין רבה לרבה: "הרחיק מן הכותל ארבעה ועשה מחיצה הועיל פחות משלושה לא הועיל משלושה ועד ארבעה רבה אמר הועיל רבה אמר אינו מועיל רבה אמר הועיל דהא נפיק ליה מתורת לבוד רבה אמר אינו מועיל כיון דלא הוי מקום ארבעה לא חשיב".

ונחלקו הראשונים מה המקרה המדובר בגמרא. לדעת רא"ש (פ"ב סי' ד) מדובר בקרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, ואפשר להקיפו לדירה על ידי הרחקה ד' אמות מהכותל הישן ובניית

כותל חדש, ולכן צריך שכותל זה יהיה ארוך עשר אמות וקצת. שזהו השיעור של סתירת כותל ובניית מחדש. מאידך לדעת רמב"ם (פטי"ז מהל' ה' ח) הסוגיה הזו עוסקת במיעוט קרפף שגדול יותר מבית סאתיים והעמדתו על בית סאתיים, ולא בהקפה לדירה. ממילא לשיטתו די בכותל פחות מיי אמות ולא צריך להקיפו לדירה, ומאידך אם הכותל סמוך לכותל הישן פחות מג' טפחים אע"פ שהתמעט הקרפף מבית סאתיים אסור לטלטל בו. יסוד מחלוקתם היא בגרסה בגמרא- לרא"ש הגרסה היא כמו אצלנו: הועיל ולא הועיל, לרמב"ם הגרסה היא: הוי מיעוט ולא הוי מיעוט.

וגם בהולכים בשיטת הרא"ש יש מחלוקת. שהרא"ש כתב שדי בשיעור עשר אמות (וצריך לומר שמדובר בקרפף שאורכו עד עשרים אמות, שאם לא כן מה הועיל הכותל החדש? הרי יש פרתה יותר מעשר אמות בינו לבין הכותל שכנגדו, ביאור הלכה ד"ה בארך). אך לשיטת הריטב"א צריך שהכותל החדש ימשך לכל אורך הכותל הישן [והסברה היא: "דאין זה דמיון לפרץ אמה שהרי מ"מ פרץ בכותל הישן וחדשה בשיעור כותל הגון דהיינו יותר מיי אבל בזה שהכותל הישן במקומו עומד אין תבטל בשביל שבנה בתוך הקרפף איזה אמות כותל וגם עתה אחר הבנין לא נשתנה הקרפף בכלום לא בכתליו ולא בפנים שהרי גם עתה נמשך מקום הזה שבין כותל הישן לכותל החדש עם שאר הקרפף ומשתמש שם כמו בתחלה ע"כ מפרש שהעמיד מחיצה לכל אורך הכותל וזה בודאי מהני שהרי כותל הישן לא מהני השתא ולא מידי" - לשון ביאור הלכה ד"ה בארך]. וכן דעת הרשב"א. אבל הביאור הלכה (שם) מסיק שהמיקל כשו"ע לא הפסיד שכן פסקו המגיד משנה והאשכול.

ונחלקו הראשונים אם לפסוק כרבא או כרבה (מחלוקתם היא בסוגיה הבאה - מיעוט על ידי טיחה בטיט אבל הבית יוסף מביא אותה פה כי היא שייכת גם לפה). כפי שביאר הרא"ש (שם): "ר"מ והראב"ד והר"ז הלוי ז"ל פסקו כרבא ורמב"ם ז"ל (פ"י"ו מהל' שבת הלכה ט) פסק כרבה. וכן נראה דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ומאביי ורבא ואילך הוא דק"ל כבתראה ולא כאביי ורבא כנגד רב"י¹.

¹ **ודע שיש בכלל זה מחלוקת גדולה וסתירות נפלאות בדברי הרא"ש.** עי' ברא"ש (ב"מ פ"ב סי' ד) שכתב: "ואע"ג דרבא פסיק לעיל דמקום הוי סימן הוצרך להביא ראיה זו, משום דרבא כשמעתא דנפשיה פסיק" עכ"ל. וצריך להבין מה כוננו במה שהסביר מפני מה הוצרך להביא ראיה. הב"ח בהגהות (שם אות ל) מבאר, "דרבה ורב נחמן הוו רבותיו של רבא, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, כ"ש נגד רבותיו [דאביי ורבא נמי] הוי בכלל זה, אלא דווקא מאביי ורבא ואילך, הלכה כבתראי אף במקום רבו וכדעת האלפסי לעיל ספ"ק סימן מט, ולכך לא פסק הכא כרבא דבתראה הוא, והוצרך להביא ראיה מדמקשה לקמן וכו"'. אך עי' בהליכות עולם (שער ה' פרק ג), "אין הלכה כתלמיד במקום הרב דווקא עד רבא, אבל מכאן ואילך קי"ל הלכה כבתראה ואפילו תלמיד במקום הרב, כן כתבו הגאונים ז"ל וכן בתוספות" [בטעם הדבר עיין ש"ות מהרי"ק (שורש פד ד"ה וכי תימא) שכתב, "הטעם דהלכה כבתרא מאביי ורבא ואילך, הנלע"ד משום דבתראי ידעי במילי דקמאי, אבל קמאי לא ידעי במילי דבתראי, ומדחזינן דבתראי לא חשו למילי דקמאי, אלמא קים להו דמאי דאמרי קמאי בהא, דלאו מילי דסמכא נינהו. וכ"ת, א"כ אפילו לפני אביי ורבא נמי, יהיה הלכה כדברי התלמיד האחרון ולא כדברי הרב שקדם לו, ולמה פסקו הגאונים כתלמיד מאביי ורבא ואילך? שעד אביי ורבא לא היו התלמידים לומדים אלא על פי קבלת רבותיהם כפי מה שהיו שונים להם. מהם היו שונים ע"פ ר' חייא ור' אושעיא ומהם ע"פ משנת בר קפרא או מתניתא דבי לוי או מתניתא דבי שמואל וכן כולם ומשום כך ראוי לפסוק כדברי הרב כיון שהתלמיד לא ידע אלא תוך דברי רבו אבל מאביי ורבא ואילך למדו כל הדעות ולפעמים שהרב הלך לשיטת אחת מן הברייתות כגון משנת ר' חייא ור' אושעיא והאחרון זקוק מכח ברייתא אחרת כגון משנת בר קפרא או אינך דאין הלכה כן או בהיפך, או לפעמים לא עיין הרב בחדא מתניתא והתלמיד עיין בו ודקדק ממנו שלא כדברי רבו" עכ"ל].

וביב"ש (בה"ע שם כלל רעד) העלה דדעת הרא"ה, הרא"ש, הרי"ף, הרז"ה, ראב"ה והרשב"א, דכשאמרו שמאביי ורבא הלכתא כבתראי, היינו מהם והלאה, אבל מהם לרבם לא אמרו, והלכה כרבם.

השו"ע (סעי' ו) פוסק כדעת הרא"ש מאחר וכך פסקו רוב הראשונים (רש"י, אור זרוע, ריטב"א, ר' ירוחם ועוד פוסקים- שעה"צ ס"ק נ), שאנו עוסקים כאן בדין הקפה לדירה ולא בדין מיעוט. ולכן פסק: "בנה מחיצה באורך עשר לפני מחיצה הראשונה לבטלה שתהיה כמו שאינה ויהיה מוקף לדירה על ידי השנייה, אם הרחיקה מהראשונה שלשה טפחים מותר". כמובן שלפי זה מדובר במקרה בו פתח את הפתח לפני שבנה את המחיצה הזו (משנ"ב ס"ק נא ע"פ המג"א).

ואם המחיצה קרובה למחיצה הישנה פחות מג' טפחים- לא מועילה, ואינה נחשבת הקפה חדשה לדירה. אבל אם על ידי מחיצה זו מתמעט הקרפף משיעור בית סאתיים, מועילה מחיצה זו (הקרובה פחות מג' טפחים לישנה) כי אין הלכה בזה כרמב"ם.

אולם בכל"ג (גם זה על ה"ע שם) הביא הבי"ח דעת הר"ן, שהני מילי דווקא כשחלק עם רבו בחייו, דאמרינן דכיוון דלא קבל רבו דבריו נדחו דברי התלמיד. אבל אם חלק על רבו לאחר מיתת הרב לא, אדרבא קי"ל כבתראי אע"ג דתלמידי דקמאי נינהו. וביב"ש שם הרחיב, שלא רק לאחר מיתת אלא אפילו כשחולק על רבו בחייו רק שלא בפניו הלכה כבתראי, אפילו בדורות קמאי. ולפי"ז נדחתה ראיית הבי"ח דלעיל, דהא הכא, אית לן למימר דלא איפליגו רבה ורבא זה בפני זה, דאילו כך הוה, הוה ליה לשי"ס לכתוב, א"ל רבה לרבא וכן להיפך, (ועיין בכל"ג הני"ל, שכתב באמת כך, בשם הרשב"א, דכשנחלק רבא עם רב נחמן, כשלא כתוב א"ל, אלא בסתם, משמע שחלק איתו בזה שלא בפניו, והלכה כרבא אע"פ שרב נחמן קודם לו ורבו הוה) ומדלא כתב הכי, אלא בסתם, "אמר רבה, רבא אמר", משמע דלא איפליגו זה בפני זה, ולפי הכלל, היה צריך להיות הלכה כרבא דהוא בתרא, ולמה נזקק לראייה מדף כה ע"ב?

אמנם זה לא קשה כלל וכלל, דהא לקמן בדברי היב"ש (שם כלל רעו), העלה דהא דאמרינן דגם בדורות קמאי הלכה כבתראי, זוהי דעת הראב"ד לבדו. וביד מלאכי (סי' קסז) הוכיח אמנם שכן דעת רוב הראשונים אולם הרא"ש לא סובר כך. דלרא"ש, אין הלכה כבתראי בדורות קמאי כלל, אפילו שלא בפניו ואפילו לאחר מיתתו של הרב. ובזה א"ש ראיית הבי"ח (שהרי בדברי הרא"ש עסקינן!).

אולם כל זה קשה, דבמה שהביא הבי"ח ראייה מהרא"ש בפ"ק סימן מט, נראה שאין ראייה כלל שסובר כרי"ף דהלכה כרבה לגבי רבא, אדרבא, הוא חולק עליו בפירוש, ששם הביא את דעת הר"ף שרצה לדחות את סברת אביי מפני שחולק על רבה רבו וכתב עליו, "דקי"ל דמאביי ורבא, הלכה כאמוראי בתראי אף כנגד רבותיהו", ודבריו שם סותרים לדבריו כאן, וכן קשה ליב"ש, כיצד למד שדעת הרא"ש היא כרי"ף? **ובהגהות הגרי"פ (פרק הזהב סי' יט הג"ה א), מביא עוד הרבה מקומות שהרא"ש דן בזה וסותר עצמו**, וכותב ע"ז "צא ובדוק בסימנים הני"ל ותראה סתירות נפלאות ומאתר לאתר חלוק" עכ"ל. ולכן קשה להסביר כב"ח.

והנה בפלפולא חריפתא (ב"מ פ"ב אות ל) מביא את הבי"ח וכותב עליו שדבריו נכונים, רק לדעת הרי"ף, אבל לרא"ש שסובר דגם רבא הלכה כמותו לגבי רבותיו (וא"ת מני"ל הא? הרי ראינו שסותר הרא"ש את עצמו? י"ל דפוק חזי, דברוב המקומות שכתב שגם אביי ורבא הלכה כמותם לגבי רבותם, כתב את זה בדעת עצמו בלי להביא אחרים, אולם במקום שפסק כרי"ף, הביא את זה בדעתו או כדי לפרש את דעתו ולא בסתם. אך אכן מנידוננו (עירובין פ"ב סי' ד) קשה על הפלפולא חריפתא, שפה קילס הרא"ש את פסק הרמב"ם מכח סברה זו ודו"ק), צריך לפרש את דבריו "דמשום דרב ביבי שהיה ג"כ בימי רבא, שהרי מרב נחמן קא בעי לה, ולקמן בגמרא דף כד ע"ב רבא הוה שקיל ואזיל בתריה דרב נחמן, וכיון דלרב ביבי בעי לה, הלכך לא מכרעא פשיטותא דרבא" עכ"ל. וקשה, דהרי קי"ל דאין ספק מוציא מידי ודאי? (ואע"ג דביב"ש (כללי הגמרא הנוספים כלל תקלב) כתב בשם הריטב"א דהא דאין ספק מוציא מידי ודאי, ה"מ כשהיו באותו דור, אבל אם בתראה דהלכתא כוותיה מסופק בדבר, אע"ג שהיה ודאי לקמאי, לא אמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי, שהרי הבתראי ראו סברת הקמאי ובכ"ז הסתפקו. לנידונינו אין ראייה, דהא רב ביבי ורבא בני דור אחד הם. אא"כ נאמר שרב ביבי נפטר אחרי רבא ולכן הוא בתראה לגביו). אלא שאחר שרב ביבי קיבל את סברת רב נחמן (ב"מ כב ב) שוב הוא לא מסופק, וחזר להיות מחלוקת אמוראים בני אותו דור ולכן נזקקו הרי"ף והרא"ש לראייה מדף כה ע"ב.

5. טיחת טיט על המחיצה- גם זה במסכת עירובין (כה א): "טח בו טיט ויכול לעמוד בפני עצמו הוי מיעוט. אינו יכול לעמוד בפני עצמו רבה אמר הוי מיעוט רבא אמר לא הוי מיעוט רבה אמר הוי מיעוט השתא מיהא קאי רבא אמר לא הוי מיעוט כיון דלא יכול למיקם בפני עצמו לא כלום הוא".

בביאור הלכה (ד"ה הוי) כתב בשם הגאון יעקב שמחלוקת רבה ורבא לא הייתה אלא במקום בו תחילה בנה הכותל ואחר זמן בא לטוח בטיט כדי למעטו. אבל במקום בו מתחילה כשבנה הקיר טח בטיט כדי למעט, כולי עלמא מודים שלא צריך שהטיט יעמוד בפני עצמו.

וכבר הזכרנו לעיל את המחלוקת הראשונים אם פסוק כרבה או כרבא. לרמב"ם ולרא"ש הלכה כרבה ולראב"ד, רז"ה ומהר"ם מרוטנבורג הלכה כרבא.

ובשיטת הרמב"ם יש שאלה- איך פסק לגבי מחיצה שרחוקה פחות מג' מהכותל, שבטלה ולא ממעטת, ואילו לגבי טיחה בטיט פסק שממעט? המגיד משנה מגיד (שם) מתרץ: "שכשהמחיצה תוך ג' לכותל כבר ניכר שיש בשטח קרפף זה יותר מבית סאתים שהרי המחיצה הזו מוקפת שטח הקרפף מכל צד והיא בעצמה אינה ראויה למעט כל שהוא תוך ג' אבל כשטח הכותל בטיט אין טיחה זו מוקפת השטח והרי זה כאילו מעיקרו לא היה בו יותר מבית סאתים".

להלכה פסק השו"ע: "טח טיט על מחיצות הראשונות למעט אוירו ונתמעט, אם הטיט עבה שאם תנטל מחיצה הראשונה ראויה לעמוד בפני עצמה, הוי מיעוט; ואם לאו, לא הוי מיעוט". כלומר השו"ע פסק כרבא, כדעת הראב"ד וסיעתו. אבל במשנה ברורה (סי"ק נה) כתב שיש להקל לעת הצורך כדעת רבה, כי האחרונים הקשו על המחבר שהשמיט שיטת רמב"ם ורא"ש שלא כדרכו לפסוק כמותם (שעה"צ סי"ק נג).

כל זה אמור בשני תנאים: א. שעל ידי הטיח יתמעט אויר הקרפף מבית סאתיים. ב. שיהיה גובה הטיח עשרה ורוחב שלשה, שאם לא כן לא נחשב לכולם. אם יש לו שיעור זה, די בטיחה באחד הכתלים ולא צריך בכולם (משנ"ב סי"ק נד).

6. קירוי חלק מהקרפף- גם זה בעירובין (כה א). מחלוקת רבה ורבי זירא. קרפף שגודלו בית שלש סאים וקירה בו בית סאה. לרבה אסור לטלטל בקירוי, כי הוא מצטרף לסאתיים שלא מקורים ויש פה קרפף יתר על בית סאתיים. לרבי זירא מותר לטלטל בכל הקרפף כי פי תקרה יורד וסותם, והקירוי ממעט את הקרפף ונמצא שיש פה קרפף בית סאתיים ועוד מקום מקורה בית סאה.

והגמרא רוצה להעמיד את מחלוקתם במחלוקת רב ושמואל אם מותר לטלטל באכסדרה, שיסודה הוא האם אומרים פי תקרה יורד וסותם- והגמרא דוחה, שבאכסדרה שגגה שטוח, רבה מודה שפי תקרה יורד וסותם. מחלוקתו עם רבי זירא היא בגג משופע.

יוצא שרבה מחמיר ורבי זירא מיקל- זוהי שיטת הגמרא לפירוש רש"י. אבל הרמב"ם (פט"ז מהל' שבת הל' ז) גרס 'אויר קירוי מתירו' (ולא כרש"י שגרס מייתרו) ולשיטתו רבה מיקל ורבי זירא מחמיר. וכך גרסת הרא"ש (פ"ב סי' ד) שכתב שהאור זרוע פסק כרבה שהיקל בעירוב.

להלכה העלה הבית יוסף להקל, שכן פסקו ר"ח, רמב"ם, או"ז, מהר"ם מרוטנבורג ורא"ש.

אלא שנחלקו הראשונים באיזה אופן אומרים פי תקרה יורד וסותם. ויש בזה שלש שיטות: לרש"י מדובר בגג משופע. לתוס' ולרמב"ם אפילו בגג פתוח מכל צדדיו. לרשב"א דוקא שקירה על גבי שתי מחיצות סמוכות (הביאו מ"מ על הרמב"ם שם).

להלכה פסק השו"ע (סעי' יב): "קרפף בית שלשה סאין וקירה ממנו בית סאה, מותר, אפילו אם הקירו משופע". והמשנה ברורה (ס"ק צב) הביא שהאחרונים ביארו את החילוק שבין דין זה לסימן שסא סעי' ב, שם פסק המחבר שפיתקרה יורד וסותן הוא רק בגג שוה ולא בגג משופע: "דשאני הכא דמן התורה רה"י גמור הוא לכו"ע שהרי מוקף ד' מחיצות אלא שחכמים גזרו בקרפף יותר מבית סאתים ולהכי הקילו בפי תקרה אף שפיה בשיפוע משא"כ התם דנפרץ מחיצה לא אמרינן יורד וסותם אלא א"כ פיה שוה".

ג. החלק השני של השיעור והאחרון של הסימן, עוסק בדין מקום שהיה מותר לטלטל בו ונעשה בו שינוי המביאו או לא מביאו לאיסור. ויש חמשה דוגמאות לזה בסימן: נטיעת אילנות, זרעים, כניסת מים, חצר וקרפף סמוכים שנפרצו זה לזה, תקן על ידי מחיצה ונפלה חוזר לאיסורו הראשון.

1. נטיעת אילנות- במסכת עירובין (כג ב) הגמרא אומרת שקרפף יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה, ומותר לטלטל בו, ונטעו בו אילנות, לא בטלו האילנות את ההקפה לדירה ועדיין מותר לטלטל בו. והגמרא (כד א) מביאה שיש בהיתר זה מחלוקת אמוראים. לדעת רב יהודה בשם אמיבי, רק אם האילנות נטועים בשורות, שנוח לישב בצלן, לא מבטלים את ההקפה לדירה. ולדעת רב נחמן, אע"פ שהאילנות נטועים בערבוב ולא בשורות, מותר לטלטל. והגמרא מביאה 'מעשה רב': "מר יהודה אקלע לבי רב הונא בר יהודה חזנהו להנהו דלא עבידי אצטבלאות וקא מטלטלי בגוייהו אמר ליה לא סבר לה מר להא דאבימי אמר ליה אנא כרב נחמן סבירא לי". וכך פסקו רמב"ם (פט"ז מהל' שבת הל' ו) ורא"ש (פ"ב סי' ב).

ופסק השו"ע (סעי' ט): "קרפף יותר מסאתים שהוקף לדירה ונטע רובו אילנות, אפילו אינם נטועים שורות שורות אינם מבטלים הדירה".

2. זרעים- גם זה בגמרא שם: "קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור". מאחר שבמקום זרעונים לא גרים ולא משתמשים, ואסור לטלטל גם בחלק שלא זרוע כי הוא בטל לרוב הגינה שזרועה.

ויש בגמרא שלש העמדות בזה:

א. **נזרע רובו**- יותר מבית סאתיים (זרוע), אסור לטלטל. כי החלק הזרוע נחשב כרמלית והחלק שלא זרוע הוא חצר שנפרצה לרמלית ואסור לטלטל שם כלל. ואם החלק הזרוע פחות מבית סאתיים מותר לטלטל, שהרי פחות מבית סאתיים אפילו בלי דירה מותר לטלטל וההיתר לטלטל ממקום הזרעים לחצר בנוי על רבי שמעון שמתיר לטלטל מגג לקרפף ולחצר שכולם רשות אחת. **נזרע מיעוטו**- אפילו אם הזרוע בית סאתיים מותר לטלטל, שהמיעוט בטל לרוב.

ב. נזרע רובו- בכל מקרה אסור. נזרע מיעוטו- אם הזרוע הוא בית סאתיים אסור, כי אז יש לו שם בפני עצמו- קרפף, ואסור לטלטל מחצר אליו, כדעת רבנן. אם הזרוע פחות מבית סאתיים מותר.

ג. נזרע רובו- בכל מקרה אסור. נזרע מיעוטו- אם הזרוע בית סאתיים מצומצם, מותר (כר"ש). יותר מזה, אסור.

רמב"ם (שם) והרא"ש (שם) פסקו כלשון האחרונה. וכך פסק השו"ע: "אבל אם נזרע רובו הזרעים מבטלים הדירה אפי' אין בהם אלא סאתים. נזרע מיעוטו, אם אין בו אלא סאתים מותר; יותר מסאתים, אסור".

ויש בדין זה מספר פרטים באחרונים:

- נזרע מחצה על מחצה דינו כנזרע רובו (משנ"ב ס"ק סט).

- קרפף בית סאתיים שנזרע כולו מותר לטלטל בו כלים ששבתו בתוכו. אבל מהבית לקרפף ולהיפך אסור כי הם שתי רשויות (ור"ח חולק בזה ויבואר לקמן- ביאור הלכה ד"ה קרפף).

עיר מוקפת חומה, ויש בה גינות זרועות, לא מבטלים הזרעים את היקף חומת העיר (שהקופה לשם דירה אחרי שנבנו בתי העיר). כך פסקו הדבר שמואל, חכם צבי ויעב"ץ. אמנם נראה (ביה"ל) שכל זה כשאין לזרעים מחיצה משל עצמם, שאם יש להם מחיצה משל עצמם לא תועיל להם חומת העיר. וגם ההיתר של החומה דחוק שלרוב הראשונים אין חילוק בזה, ולכן אין להקל יותר מזה. (ביאור הלכה ד"ה אבל אם)

קרפף שהיו בו זרעים וכעת אין בו יש להסתפק אם בטלו מחיצותיו לגמרי ועל מנת להתיר את המקום צריך לפרוץ לגדור מחדש לשם דירה, או שהאיסור הוא רק בזמן שיש בו זרעים אבל כשאין בו זרעים מותר לטלטל בו. ואין להביא ראיה לזה מדין חומה שעל גבי חומה, שבזמן שהתחונות קיימות העליונות לאו כלום הם וכשהסתלקו התחונות הרי העליונות נחשבות למחיצה, שיש לחלק ששם התחונות מעולם לא בטלו את העליונות, אלא היו העליונות כמי שאינם. משא"כ אצל הזרעים בטלו את המחיצה. ומהרשב"א בעבודת הקדש משמע כצד הראשון, להחמיר. וכן משמע מרבנו חננאל. וכל זה בקרפף, אבל בחצר- יש מקום להקל בשעה שאין זרעים בצרוף שיטת הראש שמסתפק בחצר בכל מקרה (כשהיא פחותה מבית סאתיים אפילו יש בה זרעים). (ביאור הלכה ד"ה הזרעים).

*2. זרעים- מתוך הדין בזרעים שמבטלים קרפף, הסתפק הרא"ש (פ"ב סי' ב) האם זרעים מבטלים את מחיצות החצר או שלחצר יש חשיבות גדולה יותר (מאחר והיא לפני הבית וצמודה אליו ופתוחה אליו). והטור מסיים על ספקו של הרא"ש: "וטוב להחמיר".

ולכן פסק השו"ע: "מי שיש לו גינה בחצירו:

א. אם הוא רוב החצר: 1. אפילו אין בה אלא בית סאתים לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית.

2. ואם הוא יותר מסאתים, לא יטלטל בה ובחצר אלא בד' אמות.

ב. ואם היא מיעוט החצר: 1. מה שיש בה יותר מסאתים אוסר כל החצר.

2. ואם יש בה סאתים או פחות, אסור להוציא ממנה לבית".

ובמקרה באחרון (מיעוט החצר שאסרנו להוציא מהגינה לבית) כתב המשנה ברורה (ס"ק פג) שמהחצר הסמוכה לגינה זו מותר לטלטל. והביא שיש אוסרים (מרדכי ותוס') כי לעניין כלי הבית נחשבת הגנה למקום אסור והחצר פרוצה לגינה. אמנם כל זה ביותר מבית סאתיים אבל פחות מבית סאתיים יש להקל. והמגן אברהם מקל בפחות מבית סאתיים לטלטל אפילו מהגינה לבית ולא רק מהחצר. ובשער הציון (ס"ק עז) העיר שהרבה ראשונים סוברים כך, כי המיעוט בטל לרוב (והגינה היא מיעוט) ואע"פ שהטור החמיר בזה, ניתן לסמוך על הראשונים ובשעת הדחק להקל.

וכל זה כשאין מחיצה בין החצר לזרעים. ואם יש מחיצה כל אחד מהם נידון לעצמו, ומותר להוציא מהבית לחצר ולטלטל בכל החצר. וחלק הזרוע- אם הוא בית סאתיים אסור לטלטל בו כי הוא כרמלית. בית סאתיים או פחות מותר לטלטל בו וממנו ואילו מהחצר חוץ מכלים ששבתו בבית (שהבית רשות אחרת)². (ג"ז משנ"ב שם).

3. נכנסו מים- בעירובין (כד א): "קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים סבור רבן למימר כזרעים דמו ואסיר אמר להו רב אבא אחוה דרב בריה דרב משרשיא הכי אמרינן משמיה דרבא מים כנטעים דמו וש"י. אמר אמימר והוא דחזיין לתשמישתא אבל לא חזיין לתשמישתא לא אמר רב אשי דחזיין לתשמישתא נמי לא אמרן אלא שאין בעומקו יותר מבית סאתים אבל אם יש בעומקו יותר מבית סאתים אסור ולא מילתא היא מידי דהוה אכריא דפירי".

ונחלקו הראשונים מה הדין כשהמים לא ראויים לתשמיש (שתייה³) ואין בעומקם עשרה טפחים. לדעת רש"י ורשב"א (עבודת הקדש ש"ג סי' ג הביאו מ"מפט"ז משבת ה'ו) כל פחות מעשרה לא מבטל, ואין דין המים כזרעים. ורק כשעומקם עשרה ואינם ראויים לתשמיש מבטלים את החצר. מאידך לשיטת רא"ש (פ"ב סי' ד) כל מים שאינם ראויים לתשמיש מבטלים. והגמרא סברה לחלק בראויים לתשמיש בין יש עשרה לאין עשרה. אבל בלא ראויים תמיד מבטלים.

השו"ע פסק (סעי' יא) כדעת רש"י ורשב"א: "קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, אם ראויים לשתייה אין מבטלין הדירה אפילו אם המקום שנתפשטו שם יותר מסאתים, ואפילו הם עמוקים הרבה; ואם אינם ראויים לשתייה דינם כזרעים, והוא שיהא בעמקם עשרה טפחים".

אבל בביאור הלכה (ד"ה והוא שיהא) הביא עוד הרבה ראשונים שסוברים כרא"ש (טור, ראב"ד, רז"ה וספר הבתים) ולכן: "ראוי להחמיר שלא במקום הדחק".

ועל שיטת הרשב"א הקשה בשער הציון (ס"ק פה), שאם אנו סוברים שעמוק עשרה מבטל ופחות מכאן לא, איך יהיו דינו כזרעים ויבטל את החצר? הרי עומק עשרה הוא מחיצה, והרי זה כזרעים וחצר שיש ביניהם מחיצה? אלא צריך לומר, מתרץ בשעה"צ, שמדובר שיש עומק עשרה בתל המתלקט עשרה מתוך חמש אמות- שאז המדרון נוח ואינו נחשב למחיצה.

² וכאן הזהיר המשנה ברורה אזהרה מעשית: "על כן ראוי שלא לאכל או לשתות בגנה בשבת, דאי אפשר להזהר בזה".

³ ויש אומרים שדי בתשמיש כל שהוא כגון כביסה (רשב"א וריטב"א וכן נראה דעת הרמב"ם- שעה"צ ס"ק פא)

ואכן אם העומק עשרה הוא בפחות מרוחב ארבע אמות- הרי זה מחיצה (מג"א ושאר אחרונים וכן דעת הרשב"א). אך הריטב"א חולק ולדעתו תל המתלקט הוא רק במקום שאין מים, ואם יש מים המדרון לא נחשב לכלום ואינו מחיצה. ובביאור הלכה (ד"ה דינם כזרעים) נשאר בצ"ע בד"ן זה.

4. חצר וקרפף סמוכים שנפרצו זה לזה- במסכת עירובין (כה ב): "אמר רבי זירא ומודינא בקרפף שנפרץ במלואו לחצר שאסור". והגמרא מבררת שסברת האיסור היא, שאויר החצר מתוסף לאויר הקרפף ויחד יש בהם בית סאתיים. "מתקיף לה רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו?!" הרי לפני כן היה מותר לטלטל מהקרפף לחצר, כדעת רבי שמעון שהוזכרה לפני כן, ומדוע כשנפרץ הכותל פתאום נהפך לאיסור? אביי משיב לרב יוסף- שיש כאן אויר שלא היה לפני כן, האויר של רוחב המחיצה והוא שאוסר ולא אויר החצר.

והראיה מדברי רב חסדא שאמר: "קרפף שנפרץ במלואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור", ומדוע חצר מותרת? כי היא רחבה יותר מהקרפף, וההיתר שמדברים בו הוא רק בצדדים שמתרחבים יותר מהקרפף? והרי זה לא ייתכן, לפעמים הקרפף רחב מהחצר? אלא שהקרפף אסור משום שאויר המחיצה מביאו ליותר מבית סאתיים ואת החצר לא.

ואם כן נמצאו שתי דינים בגמרא בד"ן זה: קרפף שנפרץ לחצר ויש בו יותר מבית סאתיים, אסור לטלטל בו. קרפף שנפרץ לחצר והיא מתרחבת מצדדי הקרפף, מותר לטלטל באותם צדדים.

ונחלקו הראשונים האם הגמרא מדברת במציאות שבקרפף יש בית סאתיים ועל ידי הפירצה הוא יותר מבית סאתיים (וכפי שהסברנו עד כה, וכן דעת רש"י, רשב"א ורא"ש). או שמדובר בקרפף יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה, ועל ידי הפירצה מתבטלת הקפתו, וזו שיטת רמב"ם פט"ז מהל' שבת הל' ז: "נפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו, חצר מותרת כשהיתה והקרפף אסור כשהיה, שאין אויר החצר מתיר" [והראב"ד השיגו: "א"א אינו תופס דרך הגמרא (עירובין כה) אלא אפילו קרפף בית סאתים שנפרץ במלואו לחצר הקרפף אסור מפני שאויר מחיצות מייתרו והחצר מותרת כשהיתה"].

להלכה פסק השו"ע (סע' יג): "קרפף בית סאתים מצומצם וחצר שנפרצו במילואם זה לזה, הקרפף אסור מפני שמקום המחיצה מייתרו ונעשה יותר על סאתים".

המשנה ברורה (ס"ק צד) מסביר שהיתר החצר תלוי במציאות. אם החצר כולה פרוצה לקרפף, הרי אסור לטלטל בה, שנפרצה במילואה למקום האסור, אך אם יש לה משך בצדדים מותר לטלטל בה.

ובביאור הלכה מקשה: שסתם כותל לא רחב אמה. והרי לדעת הרא"ש כל שאינו יתר אמה על בית סאתיים, מותר לטלטל בו. ואם כן איך מצאנו קרפף בית סאתיים שבפריצת הכותל יאסר? ואדרבא מסוגיה זו משמע שלא כרא"ש ושלא צריך אמה, ואם כן קשה סיתרה בהלכה, שפה נפסק לא כרא"ש ובזרעונים נפסק כרא"ש?⁴

⁴ בספר דף על הדף (עירובין כה ב) כתבו לתרץ: "ולחומר קושית הבה"ל אולי אפשר ליישב, דהרי לפי הרא"ש כל זמן שאין אמה יותר על בית סאתים. עדיין אין זה נחשב ליותר מבית סאתים. וא"כ אפשר להעמיד את הסוגיא בקרפף שהוא בית סאתים ועוד משהו (שעדיין נחשב בכך לבית סאתיים ולא ליותר מבית סאתיים א) ונפרצה המחיצה המבדלת

החזון איש (סי' פח ס"ק כח) תמה על דבריו, וכתב שלא אמר אדם מעלם שצריך שיהא יותר על בית סאתים אמה. ודברי הרא"ש שהביא הבה"ל אמורים רק לענין בית סאתים ופחות מבית סאתים לענין איסור הוצאה והכנסה אל הבית.

5. תקן על ידי מחיצה ונפלה חוזר לאיסורו הראשון- המקרה האחרון בסימן מובא גם הוא באותו דף במסכת (עירובין כה ב): "ההוא בוסתנא דהוה סמיך לגודא דאפדנא נפל אשיתא ברייתא דאפדנא סבר רב ביבי למימר ליסמוך אגודא גוויאתא אמר ליה רב פפי משום דאתו ממולאי אמריתו מילי מולייאתא⁵ הנך מחיצות לגואי עבידן לבראי לא עבידן".

ויש מחלוקת ראשונים בפירוש גמרא זו:

לרש"י- המקרה הוא שהיה פרדס נטוע אילנות, ואינו מקום דירה שהיה רחב יותר מבית סאתים, והיה סמוך למחיצת הטרקלין, ואותה מחיצה היתה אחת ממחיצות הבוסתן והיתה פתוחה לצד הבוסתן וכך הוא נחשב מוקף לדירה. אותו כותל נפל, ונשארו המחיצות הפנימיות של הטרקלין. רב ביבי חשב לסמוך על המחיצות הפנימיות ולהתיר לטלטל בבוסתן. רב פפי דחה את דבריו ואמר לו שהמחיצות הפנימיות לא היו לשם הבוסתן ואין לסמוך עליהם.

לר"ח- הבוסתן היה גדול מבית סאתיים ולא מוקף לדירה, ואז הקיפו אותו לדירה על ידי בניית מחיצה רחוקה ארבע טפחים ממחיצת הבוסתן, וכשמחיצה זו נפרצה רצה רב ביבי להתיר לטלטל ולסמוך על מחיצת הטרקלין, ועל זה אמר לו רב פפי שמחיצת הטרקלין לא נעשתה לדירה.

לריטב"א- הצירור הוא כמו רש"י, אלא שהסברות שונות. הסברה להתיר היתה שמאחר ומתחילה ההיתר היה מפני שהכותל עשוי לדירה ומחמתו נחשב הבוסתן מוקף לדירה (ודלא כרש"י שהצריך פתח) מה לי כותל זה ומה לי הכתלים הפנימיים וצריך להתיר. וסברת רב פפי היתה שיש חילוק גדול, כי הכותל הסמוך לבוסתן נבנה מתחילה גם לטרקלין וגם לבוסתן, ושאר הכתלים נבנו רק לטרקלין.

להלכה פסק השו"ע (סעי' יד) כדברי ר"ח: "קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ופתח בו פתח ועשה מחיצה לפניו יותר מעשרה, והותר ע"י מחיצה זו שעל ידה בטלה מחיצה ראשונה שלא היתה לשם דירה, ואח"כ נפלה מחיצה אחרונה, חוזר לאיסורו".

בין הקרפף לחצר. ועל ידי עובי המחיצה שהיא פחותה מאמה, נה"י הקרפף בית סאתיים ואמה, ומעתה נחשב הקרפף ליותר מבית סאתיים. ועיקר חידוש הגמ' שע"י שנפרצה החצר הרי היא יותר מבית סאתיים, ופשוט"י. ע"כ.

⁵ שלי"ה כללי התלמוד כלל פה קדוש: "דע כי צריך הענין לפרש להיות דבר טוב יוצא מהדיבור הזה, או להיפך בדבר על ענין אחר הבא לטעות, ומימי טרחתי תהלה לקל, כשמצאתי כן בגמרא לפרש על דבר טוב ועלתה בידי, והכל לפי הענין אשר מוזכר דבר זה שם. ואזכיר אחת מהנה, מה שאמרו משום דממולאי קאתיתו לא אמר דרך זלזול חס ושלום, אלא דרך חכמה ומוסר. והוא על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה יח א), על בית עלי, בזבח ובמנחה לא יכופר, אבל בתורה ובגמילות חסדים יכופר, ועל כן הוכיחו מאחר שבאתם ממולאי, צריך אתם להתבונן בתורה ביתר שאת, שלא יהיו דברים ממולאים, ובזה תתכפר. וכל כהאי גוונא ישמע חכם ויוסיף לקח".